

HELSINŠKI ODBOR ZA LJUDSKA PRAVA
CENTAR ZA RAZVOJ MEDIJA I ANALIZE

SLOBODA GOVORA

I JAVNI INTERES

- istraživanje o pritiscima na medije
u Bosni i Hercegovini

decembar 2019.

Sloboda govora i javni interes

- istraživanje o pritiscima na medije u Bosni i Hercegovini-

Helsinški odbor za ljudska prava

On-line Magazin „Žurnal“

decembar 2019.

Izdavač

Helsinški odbor za ljudska prava, Bijeljina
Nikole Tesle 2/10, 76300 Bijeljina
Tel/fax: 055/210 851
E-mail: helcomm@teol.net
www.helcommrs.org

Autor

Radenko Udovičić

Dizajn

D.O.O „Mojić“, Bijeljina

Tisak

D.O.O „Mojić“, Bijeljina

Tiraž

250 komada

Sadržaj

Istraživanje o pritiscima na medije u Bosni i Hercegovini

Uvod	5
Rezultati istraživanja	6
Verbalne prijetnje kao najčešći oblik pritisaka na novinara.....	10
Političke partije – Najčešći činioci pritiska.....	12
Da li rukovodstva medija stoje uvijek iza svojih novinara?.....	13
Korupcija kao glavni uzrok pritisaka na medije.....	19
Medijske slobode na rubu demokratske prihvatljivosti	20
Napad na novinare kao specijalno krivično djelo	21
Apstrakti preporuke	23

Bibliografija i izvori	29
-------------------------------------	----

Rezultati i analiza sprovedenog istraživanja u formi ankete sa preporukama

UVOD

Bosna i Hercegovina, država sa multipliciranim medijskim problemima

Pritisци na medije su društveno-politička konstanta još od sredine 19. vijeka. Industrijska revolucija, masovno opismenjavanje i razvoj demokratskih odnosa doveli su do vrtoglavog uspona medija i njihove moći, ali su paralelno izgradili matricu pojavnih oblika pritisa na medije. Oni se ogledaju kroz uskraćivanje finansiranja putem oglašivača; sudske procese i visoke kazne, s ciljem da se određeni medij finansijski uništi; neriješen ili loš radno-pravni status novinara; uskraćivanje javnih informacija medijima i novinarima; govor mržnje usmjeren ka novinarima; podsticanje na nasilje protiv novinara kao i sam čin nasilja nad novinarima, što je rezultovalo stotinama ubijenih, osakaćenih ili povrijeđenih novinara tokom novije istorije.

Tranzicijske zemlje koje još uvijek razvijaju svoj demokratski sistem su posebno podložne ovakvim vidovima pritisa i zastrašivanja novinara. Bosna i Hercegovina, usljed još uvijek izraženog ratnog nasljeđa, duboke teritorijalne, etničke, a onda i političke podjele, ima multiplicirane ove probleme, što otežava novinarsku solidarnost koja je nužna za odupiranje ovakvim pojavama. Takođe, u Bosni i Hercegovini imamo još jedan unikatan pritisak na medije, koji je najčešće izražen od strane političkih predstavnika, a to je poziv javnosti da odbije da plaća rtv taksu, što je inače zakonska obaveza. Na ovaj način se „disciplinuje“ ili uništava javni servis, u zavisnosti od toga koja nacionalna opcija to radi, odnosno koji je krajnji cilj.

Takozvani tradicionalni pritisci na medije razvojem internet komunikacije su unaprijeđeni novim digitalnim kanalima, što je ohrabrilo dio pojedinaca da pod krinkom anonimnosti prijetе, provociraju ili produciraju lažne vijesti (fake news) što utiče na bezbjednost novinara, slobode medija, ali i vjerodostojnost medija, koja je ugrožena deprofesionalizacijom (*online*) komunikacije.

Mnogi medijski analitičari tvrde da je u BiH sloboda medija apsolutna. Gotovo da ne postoji nijedna oblast koja, bar u nekom dijelu BiH, nije potpuno otvorena za različita razmatranja, kritike i pohvale. Međutim, duboko etnički i teritorijalno podijeljena javnost odnosno javno mnjenje, utiče da ono što je u jednom dijelu zemlje podesno za kritikovanje, u drugom nije. U zavisnosti od političkih gledanja na istoriju ili naspram etničke pripadnosti aktera događaja, zavisi ko i iz kojeg dijela zemlje će nekoga kritikovati. Svako ima svoje nacionalne favorite i svoje gledište na istoriju i državnu budućnost. Takvi odnosi se prenose i na izvještavanje o kriminalu, korupciji, ekonomskim događajima. Dakako, postoje i mediji koji se profesionalno nose sa ovim izazovima, ali su upravo oni pod najvećim pritiskom i udarom političkih aktera, sivih eminencija, ali i većinskog javnog mnjenja koje slijedi političke matrice.

Istraživanje o specifičnim oblicima pritisaka na medije u BiH

Kako bi empirijski ustanovili vrstu pritisaka na medije u BiH i percepciju novinara naspram ovih pitanja, proveli smo istraživanje u okviru projekta "Sloboda govora i javni interes" koji realizuju Helsinški odbor za ljudska prava i Online magazine Žurnal, uz podršku Centra za promociju civilnog društva (CPCD). Ovim istraživanjem bile su obuhvaćene novinarkе i novinari iz BiH. Istraživanje je provedeno putem ankete i *online* ankete na upitniku sa zatvorenim odgovorima i jednim opcionim otvorenim. Bilo je ponuđeno 20 pitanja od čega se jedno odnosilo na spol, 4 su bila demografska, a 15 tematskih. Anketu je ukupno popunilo 171 novinarki i novinara iz 36 BH opština i gradova.

Ključne teme procesa istraživanja su koji su to najčešći problem sa kojima se novinari susreću, najčešći načini kršenja profesionalnih prava, sigurnost novinara/ki, percepcija aktuelnih novinarskih sloboda i novinarske solidarnosti. Rezultati istraživanja biće ujedno korišteni i prilikom kreiranja programa za okrugli sto i edukativne radionice, u cilju kvalitetnog i sveobuhvatnog pristupa ovim temama.

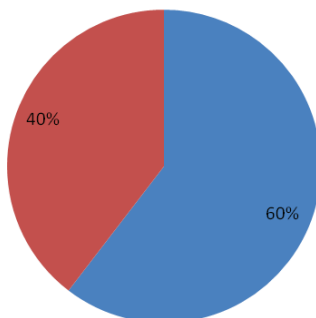
Anketa je u potpunosti bila anonimna, a njeni kvantitativni i kvalitativni rezultati slijede.

Većina ispitanika ženskog pola

U istraživanju je sudjelovalo 60 posto novinarki i 40 posto novinara. Po popisu stanovništva iz 2013. godine u BiH živi 51 posto žena i 49 posto muškaraca. Po podacima Media plan instituta iz 2012. godine, na uzorku od 20 medija, 56 posto novinara su ženskog pola. Na osnovu ovoga možemo konstatovati da je polni uzorak relevantan, jer je riječ o blago ženskoj profesiji.

1. Vaš pol?

■ Ženski ■ Muški

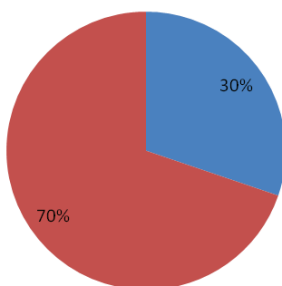

Većina anketiranih iz Republike Srpske

Većina ispitanika, 70 posto, je bila iz Republike Srpske. Razlog je što je voditelji straživanja Helsinški odbor za ljudska prava iz Bijeljine, te je motivisanje novinara za ispunjenje ankete imalo nešto veći odziv u tom entitetu. Iako u Federaciji BiH ima više građana, pa samim tim i novinara, s obzirom na istu medijsku legislativu, kao i približno iste društvene odnose i ponašanja, uzorak možemo karakterisati relevantnim.

2. U kojem entitetu živite?

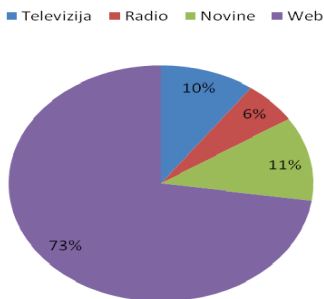
■ Federacija BiH ■ Republika Srpska

Najveći procenat ispitanika sa web portala

Čak 73 posto onih koji su popunili anketu su angažovani na informativnim web portalima, a zatim 11 i 10 posto je onih koji rade u novinama i na televiziji. Sa radija dolazi 6 posto anketiranih. I ovo je u skladu sa činjenicom da je Internet postao najpopularniji medij u Bosni i Hercegovini (Medijske inicijative 2017, 2019, Centar za građansku suradnju 2018, *Universal Media* 2014). Građani se najviše informišu putem *online* portala i centralnih dnevnika javnih TV servisa (Centar za građansku suradnju 2018; Udovičić, 2013: 256). No, posebno indikativno istraživanje¹ je iz 2017. godine koje su provele *Medijske inicijative* iz Sarajeva, na uzorku od 1024 mlade osobe starosti od 16 do 27 godina. Više od 70 posto mladih izjasnilo se da se najviše informišu putem interneta. Od toga, 37 posto se najčešće informiše putem društvenih mreža, a 35 posto na informativnim, stručnim i zabavnim web portalima. Ovaj podatak razočaravajući je sa stanovišta novinarske profesije, jer društvene mreže predstavljaju neformalni, deprofesionalizovani vid komunikacije u kojoj ne postoje pravila tradicionalne novinarske vjerodostojnosti, samim tim i odgovornosti (Medijske inicijative, 2017).

3. Na kojoj vrsti medija dominantno, ili u većoj mjeri trenutno radite?

Tzv. Srednja iskustvena generacija najviše odgovarala na anketu

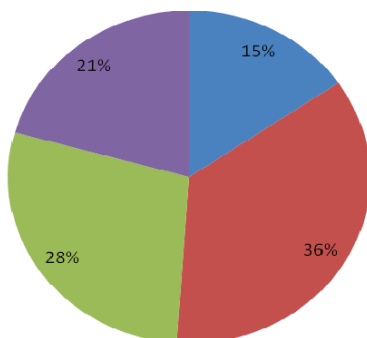
Najveći broj ispitanika je imao od 5 do 10 godina novinarskog iskustva (36%), potom od 10 do 20 godina (28%). Nešto manja zastupljenost je bila onih najmlađih po iskustvu, do 5 godina – 15 posto, te najiskusnijih, koji imaju više od 20 godina staža (21%). Dakle, ta takozvana srednja iskustvena generacija (od 5 do 20 godina novinarskog rada) je nosila 58 posto uzorka.

¹MLADI I STAVOVI O KORUPCIJI (Medijske inicijative)

<https://mediaplaninstitut.files.wordpress.com/2017/06/analiza-mladi-i-korupcija.pdf>(2017)

4. Godine novinarskog iskustva?

■ Do 5 godina ■ Od 5 do 10 godina ■ Od 10 do 20 godina ■ Više od 20 godina

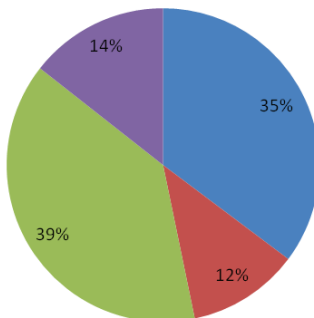

Više od polovine novinara se susreće sa učestalim pritiscima

Odgovor “više puta” da su doživjeli pritiske je označilo 39 posto novinara, dok je 14 posto novinara utvrdilo da su “pritisci u njihovom radu konstanta”. Međutim, imali smo i 35 posto novinara koji su izjavili da nikada nisu doživjeli pritiske. 12 posto navodi da su pritisak doživjeli samo jednom. Ako sumiramo, vidimo da više od polovine anketiranih novinara, 53 posto, doživljava često pritiske. To potvrđuje da trendovi koje potenciraju novinarska udruženja, a posebno BH, novinari, te međunarodne medijske organizacije, da je BiH zemlja u kojoj su medijske slobode sve više na udaru.

5. Da li ste bili izloženi pritiscima zbog Vašeg novinarskog rada?

■ Nisam nikada ■ Samo jednom ■ Više puta ■ Pritisci su u mom novinarskom radu konstanta

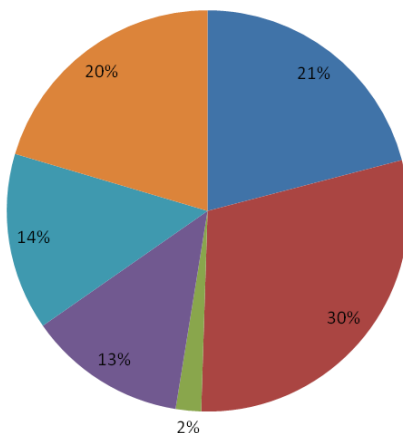
Verbalne prijetnje su najčešći oblik pritiska na novinare

Novinare koji su doživjeli prijetnje i napade, pitali smo o njihovoj vrsti. Mogli su da se izjasne za više odgovora odnosno da mapiraju sve vrste pritisaka koje su doživjeli. Najveći broj se izjasnio da je dobio ili dobija verbalne prijetnje od nepoznatih ljudi putem elektronske komunikacije (30%). Na drugom mjestu su takođe verbalne prijetnje, ali od ljudi poznatog identiteta (21%). Gotovo sa istim procentom su pritisci urednika i vlasnika vezano za sadržaj, što pokazuje da značajan broj medija ima svoju "stranu" ili korelaciju sa svojim oglašivačima ili sponzorima. Potom su *prijetnje uskraćivanjem informacija iz javnog sektora*, što smanjuje informacionu i tržišnu kompetitivnost medija, te *prijetnje uticajem na radnopravni status* (14 i 13 %). Samo 2 posto ispitanih je navelo da je bilo izloženo fizičkim napadima.

Linija za pomoć novinarima, koja djeluje u okviru Udruženja BH novinari, do kraja oktobra 2019. godine registrovala je ukupno 48 slučajeva kršenja novinarskih prava i medijskih sloboda. Kako je saopšteno iz ovog udruženja, broj napada na novinare od januara do kraja oktobra 2019. je u porastu u odnosu na isti period prošle godine. To je posebno zabrinjavajuće s obzirom na to da je prošla godina bila izborna godina, a to su periodi kada Linija za pomoć novinarima obično registruje najveći broj slučajeva. Međutim, radi se samo o prijavljenim slučajevima. Pretpostavka je da je broj napada i prijetnji prema novinarima višestruko veći.

6. Kojim vrstama pritiska ste bili izloženi?

- Verbalne prijetnje od ljudi poznatog identiteta
- Verbalne prijetnje od nepoznatih ljudi putem elektronske komunikacije
- Fizički napadi
- Prijetnje uticanjem na radnopravni status u mediju
- Prijetnje uskraćivanjem informacija iz javnog ili privatnog sektora
- Pritisci urednika ili vlasnika medija vezano za sadržaj

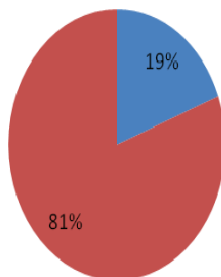

Dio novinara i njihovih porodica ima prijetnje fizičkom bezbjednosti

Značajna većina ispitanika nikada nije doživjela prijetnju koja predstavlja ozbiljnu fizičku opasnost za njega/nju ili najbližu porodicu (81%). S druge strane, čak i naizgled mali procenat od 19 posto, pokazuje da postoji trend ovakvih ekstremno opasnih nasrtaja koji su u suštini teško krivično djelo. Činjenica da je 20 od 100 novinara imala ovakve prijetnje ili nasrtaje pokazuje složenost društvene situacije u državi i praksu pritiska ili obračunavanja sa novinarima.

7. Da li ste ikada doživjeli prijetnju koja predstavlja ozbiljnu fizičku opasnost za Vas ili Vašu porodicu?

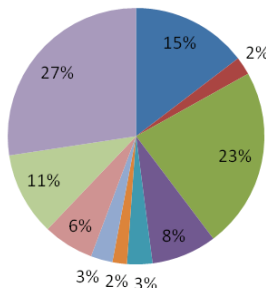
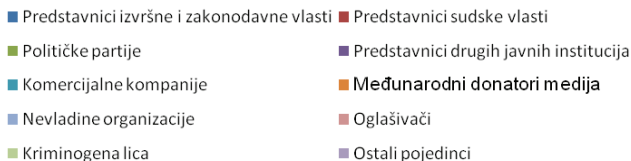
■ Da ■ Ne

Političke partije čine najčešće pritiske

Političke partije i njihovi predstavnici su u 23 posto slučajeva, po tvrdnjama anketiranih, oni koji najviše vrše pritiske na novinare. Na drugom mjestu su predstavnici izvršne i zakonodavne vlasti (15 %), te 11 posto kriminogena lica. Oglašivači, po izboru ispitanika, su u 6 posto slučajeva bili ti koji su vršili pritisak. Zanimljivo je da su u 3 posto slučajeva anketirani novinari označili nevladine organizacije da čine pritiske, što je čak više nego što je navedeno za predstavnike sudske vlasti (2%). Vrlo visok procenat od 27 posto je kategorija “ostali pojedinci”. Većina se nije izjasnila o tome ko su ti “ostali”, ali kroz jedan otvoreni odgovor je navedeno da je riječ o vlasniku medija. Inače, anketirani su mogli odabrati više odgovora, dakle označiti sve vrste pritiska tako da je, vjerovatno, većina u svojoj karijeri imala neki pritisak od lica koja nisu definisana kroz zatvorene odgovore. Grafikon ispod nudi preciznu sliku i procenat svih pritisaka.

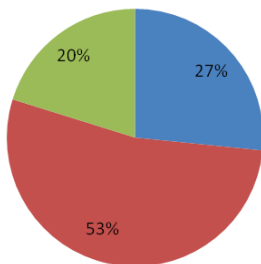
8. Od koga ste doživjeli pritisak?

Rukovodstva medija ne stoje uvijek iza svojih novinara

Zabrinjavajući je podatak da je svega u 27 posto slučajeva, po tvrdnjama ispitanika, medij u potpunosti stao iza svojih novinara koji su doživjeli pritisak. 20 posto je onih koji su rekli da uopšte nije stao, a 53 posto je utvrdilo da je to bilo samo djelimično. Ovo indicira situaciju da često rukovodstva medija, i programska i vlasnička, imaju politike i interese koje slijede, te da često novinari, ako "iskoče" iz zacrtanih matrica, ostaju na cjeđilu. Uostalom, to je u skladu sa ranijim pitanjem o pritiscima i rezultatom da je 20 posto anketiranih novinara doživjelo pritisak upravo od urednika ili vlasnika.

9. Da li je medij u potpunosti stao iza Vas nakon pritiska?

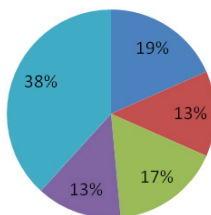

Većina novinara nikome ne prijavljuje pritiske

Većina novinara nije nikada i nikome prijavila pritiske kojima su izloženi (38%). 19 posto je onih koji su napad ili pritisak prijavili policiji, a potom slijedi relativno visok procenat od 17 posto onih koji su rekli da su prijavili “nekom drugom”. Ko je taj “drugi” teško je procijeniti, ali bi možda indikativna mogla biti dva otvorena odgovora– “prijateljima i kolegama” i “donatorima”. Suštinski, ovo prvo nije prijava već dijeljenje informacije, i vjerovatno dobijanje savjeta. Ali i to pokazuje kako sistemski nisu uređene prijave novinara u slučaju pritisa. U tom smislu i ne čudi da je samo 13 posto novinara prijavilo pritisak novinarskim udruženjima. Inače, već godinama udruženje BH novinari ima Liniju za pomoć novinarima koja je otvorena za sve novinare u BiH i koja nudi mogućnosti zaštite, i pravne podrške, ali i alarmiranja istražnih organa i javnosti u cilju pritiska za rješavanjem slučaja. Zadnje dvije godine aktivan je i IMEP² program besplatne pravne pomoći za novinare gdje se moguće obratiti za pravno zastupanje i savjetovanje, ali samo ukoliko ekspertni tim procijeni da za slučaj postoji pravna i profesionalna relevancija. Bilo je i 13 posto onih koji su izjavili da su o pritiscima i napadima javnost izvijestili na vlastitom mediju.

10. Da li ste nekome prijavili otvoreni pritisak ili napad?

- Policiji
- Medijskim udruženjima
- Nekom drugom
- Objavili smo o pritiscima i napadima u našem mediju
- Nisam nikome prijavio

U slučaju prijave pritiska, najrevnosnija medijska udruženja

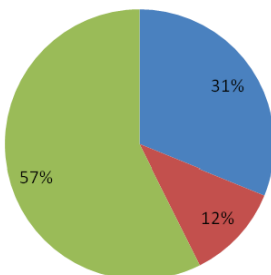
One koji su prijavili napad ili drugu vrstu pritiska pitali smo da li je slučaj pokrenut u skladu sa nadležnostima tog organa. Pokazalo se da su najčešće medijska/novinarska udruženja pokrenula kampanju i pružila pravnu pomoć(57%). Policija je u 31 posto prijava pokrenula istragu, dok je sudskim postupkom slučaj pritiska u 12 posto rezultovao i pokretanjem postupka. Ako bi pravili slobodnim zaključivanjem korelaciju između broja pokrenutih

²Program osnaživanja nezavisnih medija (eng. IMEP) koji provode Centar za promociju civilnog društva i Otvorena mreža uz podršku USAID.

policijskih akcija i pokrenutih sudskih postupaka, dolazimo do zaključka da u više od 50 posto slučajeva policijska istraga ili intervencija ne završi pokretanjem sudske tužbe. Zašto? Da li su policija ili tužilištva ustanovili da prijave nisu personalno ili društveno opasane (vrijedne postupka), ili postoji politička sprega usmjerena na zastraživanje (nepodobnih) novinara? O tome nešto više u elaboraciji narednog grafikona.

11. Da li je slučaj pokrenut?

- Da, policija je pokrenula istragu
- Pokrenut je sudski postupak
- Medijska udruženja su pokrenula kampanju i pružila pravnu pomoć

Značajan broj postupaka bude odbačen

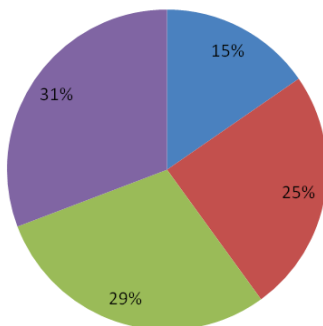
Na pitanje kako je rezultovalo prijavljivanje slučaja, 31 posto je reklo da je kroz medijske izvještaje skrenuta pažnja na napadača, a 29 posto ispitanih je navelo da još uvijek traje postupak. 15 posto je utvrdilo da je napadač osuđen, a čak 25 posto je onih koji su istakli da je postupak pokrenut, koji je kasnije odbačen.

U jednom ranijem istraživanju o mogućnostima borbe protiv korupcije, koje su radile Medijske inicijative³ na osnovu razgovora sa novinarima i predstavnicima NVO sektora, istaknuto je, i to jednoglasno, da pravosuđe nije nezavisno i da su njegovi glavni akteri politički postavljeni, iako postoje procedure i tijela koja bi to trebala onemogućiti. Sagovornici navode da tužioci slabo rade, da se predmeti „stavljaju u ladice“, da politika štiti svoje najviše aktere kao i to da su podignute optužnice često politički motivisane u cilju političkih obračuna, a ne interesa zajednice da se kazne odgovorni i suzbije korupcija. Ovo je jedna vizija činjenice da policija hapsi i privodi, a sudovi odbacuju, koja je relevantna za cjelokupni društveni kolorit, pa i za same novinare. Međutim, ima i razmišljanja u dijelu javnosti odnosno kod nekih političkih aktera i javnih ličnosti, da se i dio novinara ne ponaša u skladu sa postulatima profesije. No, čak i da je tačno, ne mogu se opravdati napadi i prijetnje, a pogotovo ne sudski amnestirati.

³ ELEMENTI KORUPCIJE NA LOKALNOM NIVOU I MOGUĆNOSTI PREVENCIJE (2019), Medijske inicijative <https://mediaplaninstitut.files.wordpress.com/2019/03/izvjestaj.pdf>

12. Kako je rezultovalo prijavljivanje slučaja?

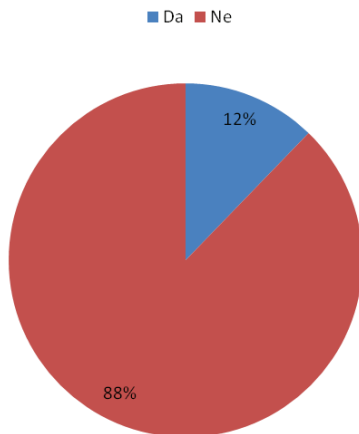
- Izvođač pritiska (napadač) je osuđen
- Pokrenut je postupak koji je odbačen
- Još traje postupak
- Kroz medijske izvještaje skrenuta je pažnja na napadača

Većina novinara se nije susrela sa tužbom za klevetu

Dvanaest (12) posto novinara je doživjelo da ih neko tuži za klevetu. Iako posmatrano samo procentualno, to nije veliki broj, gledano sa profesionalne strane to je zabrinjavajuće. Zamislite u bilo kojem drugom zanimanju da je 12 od 100 zaposlenih moralo odlaziti na sud i braniti se (!). Samo tokom 2017. godine, prema podacima Udruženja BH novinari, aktivna su bila 173 slučaja u kojima su novinari, urednici medija i njihovi vlasnici tuženi za klevetu. Podaci za 2018. još nisu sumirani, ali kako je istaknuto iz ovog udruženja, od ukupnog broja registrovanih slučajeva zabilježena su četiri slučaja sudskih presuda sa pozitivnim ishodom za novinare, te isti broj slučajeva sa negativnim ishodom.

13. Da li Vas je neko tužio za klevetu?

Značajan dio novinara smatra da je dio tužbi za klevetu osnovan

Na pitanje da li smatrate da tužbe za klevetu utiču na medijske slobode i predstavljaju pritisak na novinare i medije, imali smo visok procenat onih koji su izabrali odgovor “da je dio tužbi osnovan, jer su mediji i novinari neprofesionalni” (44%). Zabrinjavajuće je što ovo nije stav šire javnosti, već novinara te čudi što imaju relativno nisko mišljenje o sebi samima. Doduše, vjerovatno se anketirani ne nalaze lično u ovom stavu, ali očigledno smatraju da su tužbe osnovane naspram “nekih drugih”. U anketi smo imali i jedan otvoreni odgovor koji potcrtava određen vid neprofesionalizma: “Neki novinari su policajci, a ne novinari i oni u zadnje vrijeme diktiraju medijsku scenu u BiH. Nažalost na njih se ugledaju mladi novinari koji zbog takvog okruženja koje se praktično smatra legitimnim u profesionalnom okruženju odlučuju da kopiraju svoje starije kolege i na taj način prave kontinuitet neprofesionalizma”.

Ipak, 41 posto anketiranih smatra da tužbe za klevetu nedvojmljivo predstavljaju pritisak na medije i novinare. 15 posto je utvrdilo suprotno, dakle da ne predstavljaju.

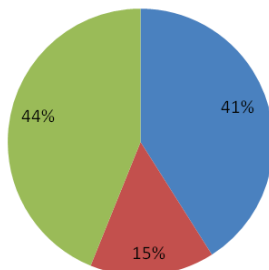
U jednom tematskom razmatranju tužbi za klevetu, urednica biltena E-novinar Maja Radević naglašava da u tužbama protiv novinara prednjače, naravno, političari, koji su i najčešći subjekti novinarskih tekstova i priloga, a slijede ih dužnosnici na svim nivoima vlasti, direktori javnih preduzeća i institucija te druge javne ličnosti⁴. Odštetni zahtjevi kreću se od skromnih nekoliko stotina, pa do više desetina hiljada KM, ovisno od vještačenog stepena „duševnih boli“ nanesenih tužitelju, ali i visine funkcije koju obavlja. Međutim, ono što je posebno zabrinjavajuće, navodi se u tekstu, je činjenica da u posljednje vrijeme tužbe za klevetu protiv medija i novinara sve češće podnose najviši pravosudni djelatnici – glavni

⁴Mediji i tužbe za klevetu: Kolika je cijena duševne boli?<https://analiziraj.ba/2019/07/17/mediji-i-tuzbe-za-klevetu-kolika-je-cijena-dusevne-boli/>

tužitelji, predsjednici sudova, te članovi Visokog sudskog i tužilačkog vijeća (VSTV) BiH., „Novinari će nerijetko reći da je u takvim slučajevima, po sistemu 'kadija te tuži – kadija ti sudi', pravna bitka za njih unaprijed izgubljena. I zaista, može li se u takvim okolnostima uopće očekivati drugačiji ishod“, upitala je Radević.

14. Da li smatrate da tužbe za klevetu utiču na medijske slobode i predstavljaju pritisak na novinare i medije?

■ Da ■ Ne ■ Dio tužbi je osnovan, jer su mediji inovinari neprofesionalni

Dvije trećine ispitanika smatra da u BiH postoji novinarska solidarnost samo među političkim istomišljenicima

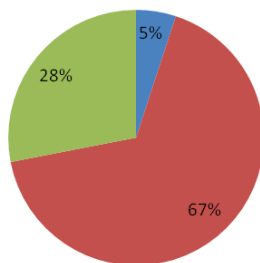
Na pitanje da li smatrate da u BiH postoji novinarska solidarnost, 67 posto ispitanika je odgovorilo da postoji samo između novinara i medija koji su na sličnoj političkoj liniji. 28 posto novinara je odgovorilo da uopšte ne postoji, a samo 5 posto smatra da postoji novinarska solidarnost.

Ovaj vid solidarnosti je ključan za ostvarivanje novinarskih prava. Ukoliko nema jedinstva naspram ključnih postulate profesije i ostvarivanja medijskih sloboda, i formalni i neformalni centri moći koji utiču na rad medija imaće veću mogućnost za nesmetano činjenje pritisaka za novinare i medije.

2002. godine Mark Kapel, direktor Visoke škole za novinarstvo iz Lila u Francuskoj, koja je bila partner Visoke škole novinarstva Media plan iz Sarajeva, je predavačima škole, inače kvalitetnim novinarima, rekao da Francuska ima izuzetno snažnu novinarsku solidarnost koja je prisutna i među duboko politički podijeljenim listovima poput Figaroa i LMonde. Očigledno, političke podjele u BiH, koje su dodatno generisane etničkim i entitetskim nesuglasicama, generišu duboke podjele u medijskoj zajednici.

15. Da li smatrate da u BiH postoji novinarska solidarnost?

- Postoji snažna solidarnost
- Postoji samo između medija i novinara koji su na sličnoj političkoj liniji
- Ne postoji

Korupcija svih segmenata društva glavni uzrok pritisa na medije

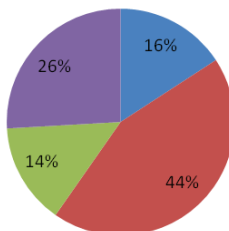
Najveći broj ispitanika je izabrao *korumpiranost države u svim segmentima* kao generalni uzrok napada na novinare (44 posto). Na drugom mjestu je *loš pravni i profesionalni sistem novinara* (26%). *Etnička i politička podijeljenost BH društva* je od 16 posto novinara označena kao glavni uzrok za pritiske na medije. Ova karakterizacija je često isticana u medijskim razmatranjima i analizama kao ključni pokretač mnogih problema, ali očigledno novinari smatraju da nepoštenje vlasti i drugih javnih institucija mnogo više generiše pritiske od etničkih i političkih podjela. Bilo je i 14 posto onih koji su rekli da su generalni uzrok napada i pritisa *neprofesionalni novinari i mediji* što još jednom pokazuje loše mišljenje o aktuelnom stanju esnafa iz kojeg dolaze.

U istraživanju koje su radile 2018. godine Medijske inicijative⁵, odgovori novinara, predstavnika NVO sektora, ali i lokalne vlasti su na liniji da je za svako društvo izuzetno značajno da ima profesionalne medije, ali da su oni u BiH iz raznih razloga, od kojih je jedan uvezanost sa vlašću i ekonomskim akterima (dakle po nekoj vrsti korupcionaške osnove), nemoćni ili čak izrazito pristrasni. Bilo je i razmišljanja da je izvještavanje medija selektivno, odnosno da neki i koji istražuju korupcijske afere to rade samo protiv svojih neistomišljenika odnosno u cilju interesa svojih gazda ili političkih poltrona. Istaknuto je da postoje i profesionalni mediji, koji su u manjini, ali da je njihov uticaj mali, jer dio javnosti ne reaguje na očigledne dokaze o korupciji. Većina novinara je istakla da pišući o korupciji trpi pritiske koji se kreću od verbalnih „savjeta“, pa i zastrašivanja, do prijetnji gubitkom posla, sudskih tužbi (po njihovom mišljenju neosnovanih) pa čak i ozbiljnih fizičkih prijetnji.

⁵ ELEMENTI KORUPCIJE NA LOKALNOM NIVOU I MOGUĆNOSTI PREVENCIJE (2019), Medijske inicijative <https://mediaplaninstitut.files.wordpress.com/2019/03/izvjestaj.pdf>

16. Koji je, po Vašem mišljenju, glavni generalni uzrok napada na novinare u BiH?

- Etnička i politička podijeljenost BHdruštva
- Korumpiranost države u svimsegmentima
- Neprofesionalni novinari i mediji
- Loš pravni i profesionalni sistem zaštitenovinara

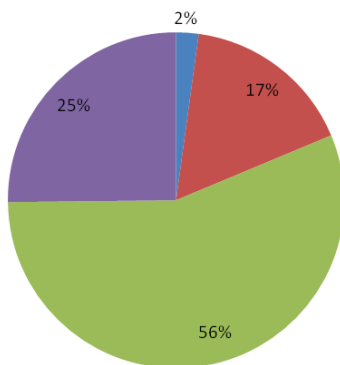

Medijske slobode na rubu demokratske prihvatljivosti

Većina ispitanika (56%) smatra da su medijske slobode u BiH “na rubu demokratske prihvatljivosti”. Da su loše, smatra 25 posto anketiranih, dobre 17 posto, a veoma loše 2 posto. Kroz ranije odgovore vidjeli smo da novinari ukazuju na pritiske političara, ekonomskih faktora, ali rukovodstava medija, što ugrožava medijske slobode. No, jedan od ispitanika je naveo u otvorenom odgovoru da je i samo cenzura element koji utiče na medijske slobode. “Usljed nedovoljne zaštićenosti, pritisaka i lošeg socijalnog položaja medijskih radnika, veliki dio novinara je primoran na samocenzuru kako bi mogao da obezbijedi bilo kakvu egzistenciju. Vlasnička i uređivačka struktura najvećeg broja medija je politički i etnički ostrašćena, te usmjerena ostvarivanju poslovnih/materijalnih interesa, što za rezultat daje zavisno novinarstvo”.

17. Molimo Vas da ocijenite nivo novinarskih sloboda u BiH?

■ Veoma dobre ■ Dobre ■ Na rubu demokratske prihvatljivosti ■ Loše

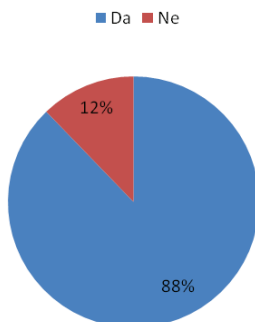
Uvesti u krivični zakon specijalno krivično djelo – napad na novinare

Gotovo je nedvosmislena podrška povećanju kazne za one koji prijete novinarima. Čak 88 posto novinara pored pooštavanja kazni smatra i da je potrebno definisati specijalno krivično djelo–napad na novinare.

Povodom 2. novembra – Svjetskog dana borbe protiv nekažnjivosti napada na novinare, Borka Rudić, generalna sekretarka udruženja BH novinari je rekla da je u BiH do oktobra 2019. bilo 10 fizičkih napada na novinare, čiji su počinitelji povezani sa političkim i ekonomskim centrima moći. “Takvi napadi su od strane političara opravdani. Dodatno, u BiH postoji pritisak pravosuđa na novinare, gdje oni koji bi trebalo da štite novinare i njihovo pravo na slobodu izražavanja stvaraju nove slučajeve i pretvaraju se u one koji čine nasilje. Nedopustivo je ne kažnjavati napadače, bez obzira odakle oni dolaze i da li imaju političku moć ili zaštitu. Ako vi ne kaznite 70 posto napada na novinare, onda je to jedna veoma destruktivna poruka za građane i javnost“, rekla je Rudić⁶.

⁶Od početka godine u BiH registrovano 48 napada na novinare i kršenja prava na slobodu izražavanja <https://www.media.ba/bs/vijesti-i-dogadaji-vijesti/od-pocetka-godine-u-bih-registrovano-48-napada-na-novinare-i-krsenja>

18. Da li smatrate da je potrebno povećati kazne za one koji prijetе novinarima i preciznije definisati specijalno krivično djelo - napad na novinare?

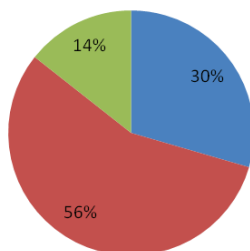
Podržava se stvaranje tijela koje bi pratilo napade na novinare i nadgledalo procesuiranje

Većina ispitanika podržava stvaranje jednog centralnog, bilo na entitetskom ili državnom nivou, tijela koje bi imalo isključivi zadatak da prati pritiske i napade na novinare i pomaže u njihovom prijavljivanju i nadgledanju procesuiranja. Razlika u struktuiranju takvog tijela je u stepenu nezavisnosti od vlasti. 56 posto smatra da ono mora da bude potpuno odvojeno od vlasti, dok 30 posto smatra da ono mora da bude segment vlasti, ali da ga čine medijski profesionalci. Do sada su medijske organizacije u BiH, ali i neke nevladine organizacije koje nisu imale nikakve veze sa medijima, zahvaljujući međunarodnim fondovima imali projekte praćenja napada na novinare i pravne pomoći. Najozbiljnije na tom polju radi već spomenuta Linija za pomoć novinarima. Međutim, u medijskim raspravama zadnjih godina sve više se nametao pravac stvaranja državnog/entitetskog tijela koje bi imalo autoritet i moć da zaštiti i pomogne novinarima. Kao primjer se isticala Nezavisna komisija za medije, kasnije Regulatorna agencija za komunikacije, koja je upravo zahvaljujući činjenici da je državno tijelo, uspjela da “zavede red” među elektronskim medijima.

Sa druge strane, 14 posto ispitanika u ovoj anketi se potpuno protivi stvaranju ovakvog tijela. Jedan od ispitanika u otvorenom odgovoru je rekao da misli da “ono ništa ne bi pomoglo i da bi samo uhljebilo par novinara, bilo da su javni ili donatorski novci u pitanju”.

19. Da li mislite da bi se na državnom/entitetskom nivou trebalo oformiti specijalno/a tijelo/a koje bi imalo/a isključivi zadatak da prati pritiske i napade na novinare i pomaže u njihovom prijavljivanju i nadgledanju procesuiranja?

- Da, ono mora da bude segment vlasti, ali da ga čine većinom medijski profesionalci
- Da, ali ono mora da bude potpuno odvojeno od vlasti
- Ne

Apstrakti preporuke

Sumiraćemo najvažnije stavove i podatke koje smo dobili kroz istraživanje i ponuditi prijedloge za dalju raspravu među medijima, novinarima i udruženjima kako bi se u praktičnom (esnafskom, medijskom) ambijentu unaprijedila profesionalna postupanja i solidarnost te iskristalisali stavovi za nastup (lobiranje) prema zakonodavnoj vlasti u cilju unaprijeđenja zaštite medija i novinara i slobode izražavanja.

Više od polovine anketiranih novinara, 53 posto, doživljava često pritiske. To potvrđuje trendove koje potenciraju novinarska udruženja, a posebno BH novinari, te međunarodne medijske organizacije, da je BiH zemlja u kojoj su medijske slobode sve više na udaru.

Novinare koji su doživjeli prijetnje i napade, pitali smo o njihovoj vrsti. Najveći broj se izjasnio da je dobio ili dobija verbalne prijetnje od nepoznatih ljudi putem elektronske komunikacije (30%). Na drugom mjestu su takođe verbalne prijetnje, ali od ljudi poznatog identiteta (21%). Gotovo sa istim procentom su pritisci urednika i vlasnika vezano za sadržaj, što pokazuje da značajan broj medija ima svoju "stranu" ili korelaciju sa svojim oglašivačima ili sponzorima. Potom su *prijetnje uskraćivanjem informacija iz javnog sektora*, što smanjuje informacionu i tržišnu kompetitivnost medija te *prijetnje uticajem na radnopravni status* (14 i 13 %). Samo 2 posto ispitanih je navelo da je bilo izloženo fizičkim napadima. To je u skladu sa drugim dobijenim podatkom iz istraživanja da značajna većina ispitanika da nije doživjela prijetnju koja predstavlja ozbiljnu fizičku opasnost za njega/nju ili najbližu porodicu (81%). No, i mali procenat od 19 posto, pokazuje da postoji trend ovakvih ekstremno opasnih

nasrtaja koji su u suštini teško krivično djelo. Činjenica da je 20 od 100 novinara imala ovakve prijetnje ili nasrtaje pokazuje složenost društvene situacije u državi i praksu pritisa ili obračunavanja sa novinarima.

Političke partije i njihovi predstavnici su u 23 posto slučajeva oni koji najviše vrše pritiske na novinare. Na drugom mjestu su predstavnici izvršne i zakonodavne vlasti (15 %), te 11 posto kriminalna lica. Oglašivači, po izboru ispitanika, su u 6 posto slučajeva bili ti koji su vršili pritisak. Zanimljivo je da su u 3 posto slučajeva anketirani novinari označili nevladine organizacije da čine pritiske, što je čak više nego što je navedeno za predstavnike sudske vlasti (2%).

Zabrinjavajući je podatak da je svega u 27 posto slučajeva, po tvrdnjama i spitanika, medij u potpunosti stao iza svojih novinara koji su doživjeli pritisak. 20 posto je onih koji su rekli da uopšte nije stao, a 53 posto je ustvrdilo da je to bilo samo djelimično. Ovo indicira situaciju da često rukovodstva medija, i programska i vlasnička, imaju politike i interese koje slijede te da često novinari, ako “iskoče” iz zacrtanih matrica, ostaju na cjeđilu.

Većina novinara nije nikada i nikome prijavila pritiske kojima su izloženi (38%). 19 posto je onih koji su napad ili pritisak prijavili policiji, a potom slijedi relativno visok procenat od 17 posto onih koji su rekli da su prijavili “nekom drugom”. Ko je taj “drugi” teško je procijeniti, ali bi možda indikativna mogla biti dva otvorena odgovora – “prijateljima i kolegama” i “donatorima”. Suštinski, ovo prvo nije prijava već dijeljenje informacije, i vjerovatno dobijanje savjeta. Ali i to pokazuje kako sistemski nisu uređene prijave novinara u slučaju pritisa kao i to da novinari nisu informisani o mogućnostima zaštite i pravne pomoći, ili da možda nemaju povjerenja u neke organizacije. U tom smislu i ne čudi da je samo 13 posto novinara prijavilo pritisak novinarskim udruženjima. Inače, već godinama udruženje BH novinari ima Liniju za pomoć novinarima koja je otvorena za sve novinare u BiH i koja nudi mogućnosti zaštite, i pravne podrške, ali i alarmiranja istražnih organa i javnosti u cilju pritiska za rješavanjem slučaja. Zadnje dvije godine aktivan je i IMEP⁷ program besplatne pravne pomoći za novinare. Bilo je i 13 posto onih koji su izjavili da su o pritiscima i napadima javnost izvijestili n avlastitom mediju.

Na pitanje kako je rezultovalo prijavljivanje slučaja, 31 posto je reklo da je kroz medijske izvještaje skrenuta pažnja na napadača, 29 posto ispitanih je navelo da još uvijek traje postupak. 15 posto je ustvrdilo da je napadač osuđen, a čak 25 posto je onih koji su istakli da je postupak pokrenut, koji je kasnije odbačen. U jednom ranijem istraživanju o mogućnostima borbe protiv korupcije, koje su radile Medijske inicijative⁸ na osnovu razgovora sa novinarima i predstavnicima NVO sektora, istaknuto je, i to jednoglasno, da pravosuđe nije nezavisno i da su njegovi glavni akteri politički postavljeni, iako postoje procedure i tijela koja bi to trebala onemogućiti. Ovo je jedna vizija činjenice da policija hapsi i privodi, a sudovi odbacuju, koja je relevantna za cjelokupni društveni kolorit, pa i za same novinare.

Na pitanje da li smatrate da tužbe za klevetu utiču na medijske slobode i predstavljaju pritisak na novinare i medije, imali smo visok procenat onih koji su izabrali odgovor “da je dio tužbi osnovan jer su mediji i novinari neprofesionalni” (44%). Zabrinjavajuće je što je ovo anketiranje bilo usmjereno na novinare, a ne širu javnost te čudi što imaju relativno nisko mišljenje o sebi samima. Ipak, 41 posto anketiranih smatra da tužbe za klevetu

⁷Program osnaživanja nezavisnih medija (eng. IMEP) koji provode Centrar za promociju civilnog društva i Otvorena mreža uz podršku USAID.

⁸ ELEMENTI KORUPCIJE NA LOKALNOM NIVOU I MOGUĆNOSTI PREVENCIJE (2019), Medijske inicijative <https://mediaplaninstitut.files.wordpress.com/2019/03/izvjestaj.pdf>

nedvojmljivo predstavljaju pritisak na medije i novinare. 15 posto je utvrdilo suprotno, dakle da ne predstavljaju.

Na pitanje da li smatrate da u BiH postoji novinarska solidarnost, 67 posto ispitanika je odgovorilo da postoji samo između novinara i medija koji su na sličnoj političkoj liniji. 28 posto novinara je odgovorilo da uopšte ne postoji, a samo 5 posto smatra da postoji novinarska solidarnost. Ovo pokazuje da je i u novinarskoj profesiji prisutna izrazita politička, entitetska i politička podjela. Ovaj vid solidarnosti je ključan za ostvarivanje novinarskih prava. Ukoliko nema jedinstva naspram ključnih postulate profesije i ostvarivanja medijskih sloboda, i formalni i neformalni centri moći koji utiču na rad medija imaju veću mogućnost za nesmetano činjenje pritiska na novinare i medije.

Najveći broj ispitanika je izabrao *korumpiranost države u svim segmentima* kao generalni uzrok napada na novinare (44 posto). Na drugom mjestu je *loš pravni i profesionalni sistem novinara* (26%). *Etnička i politička podijeljenost BH društva* je od 16 posto novinara označena kao glavni uzrok za pritiske na medije. Očigledno novinari smatraju da nepoštenje vlasti i drugih javnih institucija mnogo više generiše pritiske od etničkih i političkih podjela. Bilo je i 14 posto onih koji su rekli da su generalni uzrok napada i pritiska *neprofesionalni novinari i mediji* što još jednom pokazuje loše mišljenje o aktuelnom stanju esnafa iz kojeg dolaze.

Većina ispitanika (56%) smatra da su medijske slobode u BiH “na rubu demokratske prihvatljivosti”. Da su loše, smatra 25 posto anketiranih, dobre 17 posto, a veoma loše 2 posto.

Gotovo je nedvosmislena podrška povećanju kazne za one koji prijete novinarima. Čak 88 posto novinara pored pooštavanja kazni smatra i da je potrebno definisati specijalno krivično djelo – napad na novinare.

Većina ispitanika podržava stvaranje jednog centralnog, bilo na entitetskom ili državnom nivou, tijela koje bi imalo isključivi zadatak da prati pritiske i napade na novinare i pomaže u njihovom prijavljivanju i nadgledanju procesuiranja. Razlika u struktuiranju takvog tijela je u stepenu nezavisnosti od vlasti. 56 posto smatra da ono mora da bude potpuno odvojeno od vlasti dok 30 posto smatra da ono mora da bude segment vlasti, ali da ga čine medijski profesionalci.

Preporuke

- **Stvaranje nezavisnog medijskog tijela koje bi imalo dominantni zadatak da prati pritiske i napade na novinare i pomaže u njihovom prijavljivanju i nadgledanju procesuiranja.**

Do sada su neke medijske organizacije u BiH i nevladine organizacije, zahvaljujući međunarodnim fondovima imali projekte praćenja napada na novinare i pravne pomoći. Najozbiljnije na tom polju radi Linija za pomoć novinarima. Ipak, kako je riječ o stručnim tijelima ili nevladinim i međunarodnim projektima, autoritet prema javnosti i vlasti je smanjen, a izvršnost odluka je limitirana. U medijskim raspravama zadnjih godina sve više se nametao pravac stvaranja državnog/entitetskog tijela koje bi imalo autoritet i moć da zaštiti i pomogne novinarima. Kao primjer se isticala Nezavisna komisija za medije, kasnije Regulatorna agencija za komunikacije, koja je upravo zahvaljujući činjenici da je državno tijelo, uspjela da “zavede red” među elektronskim medijima. Od 1999. do 2010. godine u Federaciji BiH je postojao i Ombudsmen za medije pri instituciji Ombudsmena FBiH, koji se nije najdirektnije bavio napadima na novinare, već zaštitom slobode izražavanja.

Međutim, činjenicom da je riječ bila o javnoj funkciji, postojao je autoritet prema vlastima, pogotovo zato što je institucija imala snažnu podršku međunarodne zajednice. U okolnostima nastojanja svih političkih faktora da upostave kontrolu nad medijskim prostorom, što rezultuje različitim pritiscima, osnivanje centralnog tijela koje bi imalo podršku većine medija bi mogao biti značajan faktor ukupnog mehanizma javnog nadzora u sferi zaštite medijskih sloboda i brana fizičkom i psihičkom nasrtaju na novinare.

Iako većina ispitanika (56%) posto smatra da ovo tijelo treba biti potpuno odvojeno od vlasti, prije svega zbog mogućeg uticaja, u raspravama u medijskoj zajednici treba razmotriti sve mogućnosti. Ovakvo tijelo kao dio javnih organa bi imalo sistemsku podršku i veći *impact* naspram vlasti nego NVO projekti (mada u BiH ni to nije garancija efikasnosti). Stoga predlažemo:

- Kako bi se obezbijedila veća medijska podrška i povjerenje, potrebno je pozvati (ubijediti) veliki broj medija da imaju svog predstavnika u Skupštini ovog tijela. Mogući kriterij za predstavnika u skupštini je da je web ili pisani medij pravno lice (registracija) i da ima bilans stanja i uspjeha i dokaze o medijskoj produkciji. Svi registrovani mediji u Regulatornoj agenciji za komunikacije zbog ranijih ispunjenih kriterija automatski imaju to pravo.
 - Skupština bira Upravni odbor koje je stručno operativno tijelo i koje angažuje dodatne potrebne eksperte je spona prema drugim organima vlasti, ali i javnosti. Upravni odbor u određenoj mjeri treba da ispuni etničke, teritorijalne i tipske (vrsta medija) kriterije.
 - Nadležnosti tijela treba precizno izdefinisati, ali je suština na tome da bude mjesto prijave pritiska, nadgledanja, pravne pomoći i spona sa sudskim, izvršnim i zakodnodavnim organima.
 - Zbog složene državne i društvene strukture, što otežava na medijskom polju minimum zajedničkih tijela, ne treba biti isključiv da li eventualni organ treba biti na državnom ili na entiteskim nivoima. U razgovoru sa medijima objasniti prednosti zajedničkog profesionalnog nastupa te onda krenuti u struktuiranje.
- **Stvaranje fonda (novčane pomoći) za novinare koji su zbog svog profesionalnog djelovanja ostali bez posla**

Istraživanje je pokazalo da značajan dio novinara trpi pritiske od samih uredništava ili vlasnika medija u smislu profilisanja sadržaja. Čak 13 posto je onih koji su rekli da se te prijetnje odnose na njihov radno-pravni položaj u mediju. Glavna poluga ostvarivanja određenih političkih, ekonomskih i drugih interesa jeste manipulacija i instrumentalizacija javnim mnjenjem, u cilju pribavljanja legitimiteta i legaliteta za konkretne političke programe. I to se najefikasnije artikuliše posredstvom medija, ali problem je uvijek odsustvo političke korektnosti u artikulaciji takvih interesa. Da bi određena interesna grupa ovladala medijima, ili barem imala uticaj na medije, mora posjedovati političku, ekonomsku i drugu moć, i na to nisu imuni ni vlasnici medija ni rukovodeći programski kadar. Moderna istorija potvrđuje kako je ekonomska i finansijska moć daleko efikasnija od proste fizičke sile i

prinude. Otuda su ekonomski i finansijski pritisci provjeren instrument političkog i svakog drugog disciplinovanja. Funkcionalno posmatrano, politička moć je zapravo transformisana ekonomska i finansijska moć. (Udovičić po Babić, 2012).

Zbog ovog vrlo prisutnog problema potrebno je:

- Oformiti novčani fond za novinare koji su ostali bez posla ili angažmana usljed profesionalnog izvještavanja koje nije bilo u skladu sa rukovodstvom medija. Teško je očekivati da javna tijela obezbijede sredstva tako da potrebno osigurati sredstva od međunarodnih donatora ili kroz neku drugu vrstu projektnih aktivnosti.

- U okviru projekta potrebna je komisija sastavljena od nezavisnih pravnih i medijskih eksperata koja bi procijenjivala slučajeve na osnovu kojih bi se donosila odluka o podršci (jednokratno ili tokom par mjeseci, npr. dok se ne nađe drugi angažman).

- Obaviještavanje/alarmiranje šire društvene zajednice o ovim slučajevima.

• Veća pravna zaštita novinara i medija

Brojni međunarodni faktori koji se bave slobodom medija smatraju da je zadnjih desetak godina u BiH došlo do smanjenja medijskih sloboda. Razlog za zabrinutost predstavlja nasilje, prijetnje i politički pritisak na novinare, ali i autocenzura koja je izražane zbog pogoršanja etničkih i političkih odnosa u BiH. Zaštita novinara te poduzete istražne i sudske mjere vezane za prijetnje i napade upućene novinarima smatraju se nedovoljnim. Freedom House je ocijenio da BiH nazaduje u medijskim slobodama, a društvena osuda ovakvih incidenata izostaje. Posebno su nedopustivi primjeri opravdavanja napada na novinare s najviših političkih struktura, a i to nije rijetkost⁹.

Novinari i strukovna udruženja upozoravaju na dramatičan rast broja napada na novinare u BiH. U prvih šest mjeseci 2019. zabilježeno 30-ak napada, a godinu ranije više od 40. Medijski djelatnici meta su fizičkih napada, verbalnih napada i prijetnji. U ljetu prošle godine zabilježen je i slučaj pokušaja ubistva novinara u Banjoj Luci¹⁰. Generalna sekretarka Udruženja Bh. novinari Borka Rudić napominje da se tek oko 27 posto krivičnih djela prema novinarima riješi u korist novinara kroz pravosudne institucije, što je zanemarivo mali procenat i loša efikasnost pravosuđa. Zbog toga se u javnom komunikacijskom prostoru stvara atmosfera poželjnosti napada na novinare, jer niko gotovo nije sankcioniran. Pogotovo nisu sankcionisani zvaničnici¹¹.

Novinarska zajednica kao jedno od rješenja vidi to da se usvoje zakonske izmjene kojim će se napad na novinare tretirati kao napad na službene osobe. Taj prijedlog je u Federaciji Bosne i Hercegovine u fazi je inicijative, a u Republici Srpskoj u fazi nacrtu zakona¹². Međutim, i u medijskoj zajednici je došlo do razmimoilaženja oko toga ko je ustvari novinar, jer za razliku od npr. ljekara i inženjera, nije potrebno ni formalno obrazovanje ni licenca. Postoje novinari koji su stalno na terenu i obrađuju „osjetljive“ društveno-političke teme kao i ono koji su

⁹Report Bosnia and Herzegovina <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2019/bosnia-and-herzegovina>

¹⁰Vrijeme je da se pređe s „Mišljenja na djela“: Zaštita medijskih sloboda i novinara (2019) <https://analiziraj.ba/2019/08/24/vrijeme-je-da-se-prede-s-misljenja-na-djela-zastita-medijskih-sloboda-i-novinara/>

¹¹Ibid

¹²Ibid

čitavo vrijeme u desku ili se bave samo muzičkim sadržajima, što smanjuje izloženost pritiscima. U svakom slučaju nužna je bolja preciziranost bilo kojeg zakonskog rješenja. Stoga na osnovu rezultata iz istraživanja i ovih praktičnih i teorijskih razmatranja predložimo:

- Uvesti specijalno krivično djelo „napad na novinare“ koje bi bilo sankcionisano visokim kaznama. Radi mogućih zloupotreba, čega se boje zakonodavci, potrebno je u djelo uvesti element „obavljanja novinarskog zadatka“, gdje bi se preciziralo šta je to ko su potencijalni akteri sa obje strane.
- Nastaviti procese koji bi pod „napadom na službene osobe“ zakonski podveli i novinare. Čak i ako sadašnji zakon u nekoj formi bude usvojen odnosno revidiran, ne treba odustati od posebnog djela iz prošlog stava „napad na novinare“. Zakoni bi trebali da da se nadopunjuju, ili da budu postavljeni na različitim administrativnim nivoima.
- Legislativno povećati odgovornost političara koji vrše pritiske na medije. Isto tako kao što javne ličnosti moraju biti više otvorene za razmatranje medija u njihovom poslovnom, pa djelimično i privatnom životu, moraju i da nose veću odgovornost i u slučaju napada i pritiska na medije. Treba insistirati na svim zakonskim nivoima na povećanju kazni za političare i druge javne djelatnike i dosljednoj sudskoj primjeni koja bi određivala veće iznose ili zatvorske kazne (u odnosu na minimum).
- Sistemski pratiti anonimne prijetnje putem digitalne komunikacije i prijavljivati ovakve slučajeve policiji, ukoliko je riječ o krivičnim djelima, ili novinarskim udruženjima, ukoliko se radi u vrijeđanju, insistiranju na cenzuri ili neadekvatnom/neprofesionalnom objavljivanju u nečiju korist.
- Web mediji bi trebalo da administriraju komentare čitalaca na tekstove. Neobjavljivati postove koje sadrže govor mržnje ili vulgarnosti. Postove koji pozivaju ili sugerišu na teška krivična djela prijavljivati policiji.
- Tražiti od relevantnih struktura koje se bave *cyber* kriminalom da otkriju one koji prijetje krivičnim djelima protiv novinara. Tehnički, to je moguće, jer kada je prijećeno šefu Evropske komisije u BiH, počinitelj je odmah otkriven. Takođe, pronađen je i anonimni pošiljalac poruka koji je prijetio likvidacijom novinaru iz Banja Luke i njegovoj porodici. Dakle, kada ima volje, ili pritiska javnosti i novinara, to je moguće izvesti.

- **Profesionalna nadogradnja novinarskih znanja i jačanje objektivnosti medija**

U velikom procentu sami novinari u istraživanju su imali rezerve prema profesionalnosti medija i novinara u BiH. Takođe, zadnje istraživanje¹³ Media plan instituta gdje su anketirani građani o percepciji medija, pokazuje stav ispitanika u 30 posto slučajeva da mediji nisu profesionalni, u 45 posto da su samo djelimično profesionalni, u 20 posto da jesu profesionalni, a 5 posto je izjavilo da ne zna odnosno da ne može procijeniti. Generalno, ovo pokazuje relativno loš rejting medija u široj javnosti. Stoga bi bilo korisno:

¹³Istraživanje o medijskim navikama i percepciji medija (2019) koje je proveo Media plan institut uz podršku Internews. Do trenutka završetka izvještaja ono još nije javno objavljeno.

- Osposobiti novinare za različite profesionalne izazove. Fakultetsko obrazovanje novinara se danas podrazumijeva. Međutim, različita profesionalna i specijalistička znanja se moraju kontinuirano nadograđivati. Male redakcije nisu u stanju apsorbovati odsustvo kvalitetnijeg novinara, pa makar i samo na dva ili tri dana koliko traju edukacije medijskih ili nekih drugih nevladinih organizacija. Potrebno je radno odnosno organizaciono iskalkulisati da se uposlenici šalju na ovakve vrste edukacije. Uz pozitivnu procjenu relevantnosti teme i kvaliteta predavača, pored čisto edukacionog dobitka, novinari na seminarima će uspostaviti i poslovne veze koje se mogu kapitalizovati kroz razmjenu informacija, ali i druge vidove poslovne saradnje, pa tako i na polju jačanja novinarske solidarnosti, koja je u istraživanju ocijenjena lošom.
- Treba uzeti u obzir stvaranje platformi za diskusiju, obuku, izučavanje i autore fleksiju o medijima, uključujući i one u regionu, kako bi se podigao trenutni nivo novinarske profesije. Ovo bi pomoglo novinarima, menadžmentu i studentima da povećaju svoju profesionalnu sposobnost, kao i da se podigne sadašnji nivo medijske pismenosti. Pomoć u postizanju ovih ciljeva bi se mogla postići u vidu pristupa različitim obrazovnim resursima poput knjiga, baza podataka, metodologije, istraživačkih časopisa, te prilike za razmjenu iskustava kroz međunarodne medijske mreže i novinarska udruženja. Pored ovoga, važno je jačati pravnu svijest kod novinara, uključujući upotrebu pravnih sredstava zaštite.
- Mediji bi trebali da nastave jačati mehanizme samoregulacije, uključujući usvajanje internog etičkog kodeksa.
- Medijski monitoring bi trebao postati snažani aktuelan proces, i u kvalitativnom i u kvantitativnom smislu, kako bi mogao pružiti povratne informacije, te ojačati medijske profesionalne i etičke standarde.

Bibliografija

Istraživanja

LOKALNI MEDIJI NEOVISNI I SLOBODNI GLASOVI DEMOKRATIZACIJE (2018), Centar za građanskusuradnjuLivno, CRMA iŽurnalhttp://www.cgs-livno.net/index.php?option=com_content&view=article&id=606%3Aistraivanje-informativnih-potreba-i-stavova-graana-o-lokalnim-medijima&catid=42%3Avijesti&lang=en
ELEMENTI KORUPCIJE NA LOKALNOM NIVOU I MOGUĆNOSTI PREVENCIJE (2019), Medijskeinicijative<https://mediaplaninstitut.files.wordpress.com/2019/03/izvjestaj.pdf>
MLADI I STAVOVI O KORUPCIJI, Medijskeinicijative<https://mediaplaninstitut.files.wordpress.com/2017/06/analiza-mladi-korupcija.pdf> (2017)

Report Bosnia and Herzegovina <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2019/bosnia-and-herzegovina>

Tekstovi

BH novinari – Linija za pomoć predstavlja konkretnu i važnu podršku novinarima<http://www.portal-udar.net/bh-novinari-linija-za-pomoc-predstavlja-konkretnu-i->

[vaznu-podrsku-novinarima/](#)

Mediji i tužbe za klevetu: Kolika je cijena duševne boli?<https://analiziraj.ba/2019/07/17/mediji-i-tuzbe-za-klevetu-kolika-je-cijena-dusevne-boli/>

Od početka godine u BiH registrovano 48 napada na novinare i kršenja prava na slobodu izražavanja

<https://www.media.ba/bs/vijesti-i-dogadaji-vijesti/od-pocetka-godine-u-bih-registrovano-48-napada-na-novinare-i-krsenja>

Vrijeme je da se pređe s „Mišljenja na djela“: Zaštita medijskih sloboda i novinara (2019)<https://analiziraj.ba/2019/08/24/vrijeme-je-da-se-prede-s-misljenja-na-djela-zastita-medijskih-sloboda-i-novinara/>

Knjige

Udovičić, R, (2012), *Vjerodostojnost medija, teorijske i praktične dileme*, Sarajevo, Media plan institut

Helsinški odbor za ljudska prava

Žurnal

Centar za razvoj medija i analize, Sarajevo
Online magazin Žurnal

Helsinški odbor za ljudska prava
Nikole Tesle 2/10, 76300 Bijeljina
Tel/Fax: 055/210 851
Email: helcomm@teol.net
Web: www.helcommrs.org

Centar za razvoj medija i analize
Online magazin Žurnal
Radićeva 2, 71000 Sarajevo
Tel/Fax: 033/ 263 546
Email: redakcija@zurnal.info
Web: www.zurnal.info

Žurnal